

UNELE APRECIERI ALE ACORDULUI PRIVIND PRINCIPIILE SOLUȚIONĂRII PAȘNICE A CONFLICTULUI MILITAR DE PE NISTRU: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

Alexandru ROMAN,
Stanislav COVALSCHI

Abstract

Denationalization and assimilation processes of the population in Transnistria during Tsarist and Soviet domination recorded higher rates than in Bessarabia. Geopolitical and Geostrategic interests of imperial political forces were the primary causes of Transnistrian conflict. This conflict differs radically from other conflicts in the former Soviet Union (Nagorno-Karabakh, Abkhazia, South Ossetia). It has no ethnic and religious connotation, being only a political and geopolitical. In the article below, we analyse the role of the Moldovan political of Russian troops from the territory of the Republic of Moldova, de facto wanted the presence of the 14th Army on its territory. The conclusion, in the 30 years, Moldovan diplomacy, Moldova and Russia, according to opinion polls, the issue of illegal Russian military presence in Moldova oscillates between the eighth and tenth percent in the hierarchy of the most pressing problems facing Moldovan society and of the most important instruments of Kremlin's control over the Republic of Moldova.

Keywords: Republic of Moldova, Geopolitical and Geostrategic interests, Russian troops, Moldovan diplomacy

Prezentarea materialului principal de cercetare

Spre profunđa noastră convingere și spre regretul nostru, drept urmare a conflictului armat din noiembrie 1990-august 1992, Republica Moldova a suferit înfrângeri politice, militare, economice și morale din partea formațiunii separatiste pro-ruse, anti-statale în raioanele estice ale Republicii Moldova (numite și Transnistria).

Faptul în sine că liderul separatist Ig. Smirnov a fost admis la tratativele de la Moscova din 21 iulie 1992, dintre liderii Federației Ruse și R. Moldova (fie invitat neoficial sau, cel puțin, o confuzie, dar a fost prezent), confirmă acest lucru (precum și faptul real că anterior el fusese capturat de servi-

ciile speciale moldovenești la Kiev, reținut oficial și transportat la Chișinău, dar foarte curând eliberat de autoritățile centrale ale Moldovei).

Cu toate acestea, nu exagerăm nici victoria separatiștilor. Orașul Tighina (Bender), ca urmare a luptelor din oraș în vara anului 1992, a rămas în spațiul controlat de separatiști, dar trecerea sub jurisdicția R. Moldovei a mai multor sate din raionul Dubăsari de pe malul stâng al Nistrului (Coșnița, Cocieri, Pârâta etc.) poate fi considerată o înfrângere a separatiștilor. Capul de pod Cocieri (numit Salamandra) dezbină așa-numita r.m.n. aproape în jumătate. În raioanele de pe malul stâng activează cu succes comisariatele de poliție Dubăsari și Tighina (Bender), liceele cu predare în limba română, o instituție penitenciară subordonată Ministerului Justiției al Republicii Moldova etc.

În context politic, concesiile la soluționarea conflictului transnistrean au fost reflectate în Acordul privind principiile soluționării pașnice a conflictului militar în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, semnat la 21 iulie 1992 la Moscova de președinții de atunci ai R. Moldovei M. Snegur și ai Federației Ruse B. Elțan.

Prin esența sa, Acordul dintre ambele părți pledează pentru „încetarea rapidă și completă a focului și soluționarea conflictului armat în regiunile transnistrene prin mijloace pașnice. Reafirmând angajamentul nostru față de principiile Cartei ONU și ale Conferinței privind securitatea și cooperarea în Europa”¹. Acest acord, fără a exagera, poate fi considerat unul dintre cele mai importante documente în istoria contemporană a Republicii Moldova, ce definește explicit care au fost părțile beligerante, inclusiv rolul Armatei a 14-a a Federației Ruse.

¹ *Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова от 21 июля 1992 года. Совместные миротворческие силы в Зоне безопасности Приднестровья.* http://structure.mil.ru/mission/peacekeeping_operations/more (accesat: 03.05.2022).

Primul articol al documentului semnat de cei 2 președinți stipulează că Republica Moldova și Federația Rusă „din momentul semnării Convenției, părțile în conflict își asumă angajamentul de a întreprinde toate măsurile necesare pentru încetarea totală a focului, precum și a oricăror acțiuni armate”, inclusiv „procedează la retragerea unităților”. Astfel, acordul bilateral prevedea retragerea tuturor forțelor armate și a altor formațiuni în termen de șapte zile, precum și crearea unei zone de securitate între părțile la conflict, fiind reglementată constituirea unei „zone de securitate”.

„Zona de securitate” creată atunci are o lungime de până la 225 km și o lățime de 12-24 km, fiind situată între părțile aflate în conflict și este împărțită în 3 secțiuni: segmentul Nordic, Central și Sudic. Secțiunea nordică a fost alocată „condiționat”, deoarece nu au existat operațiuni militare în limitele sale. „Zona de securitate” include circa 60% din teritoriul așa-numitei r.m.n. De asemenea, zona definește un spațiu teritorial cu măsuri de securitate sporite, cu centre în orașul Tighina (Bender) și Dubăsari, unde se află birourile comandantului militar al forțelor de menținere a păcii, care au competențele corespunzătoare aprobate de Comisia Unificată de Control (CCM). Peste 40 de posturi de menținere a păcii au fost plasate în aceste zone. Ulterior, după stabilizarea situației din regiune, numărul lor a fost redus la 15.

Termenul din acordul analizat „...și alte formațiuni...”, trebuia percepută ca retragere a grupurilor de voluntari din partea moldovenească și a formațiunilor de voluntari – mercenare de la separatiștii așa-numitei r.m.n. În acest context, vom reitera că într-un apel lansat la 6 decembrie 1991 comunității internaționale și Consiliului de Securitate al ONU, Președintele Republicii Moldova Mircea Snegur, Președintele Parlamentului R. Moldova Alexandru Moșanu și Prim-ministrul Valeriu Muravschi au protestat încă de la 3 decembrie 1991 împotriva ocupației orașelor moldovenești Grigoriopol, Dubăsari, Slobozia, Tiraspol și Râbnîța, situație pe malul stâng al râului Nistru.

Cu toate acestea, în opinia noastră, problema răspunderii penale a mercenarilor, cetățeni ai Federației Ruse și cazacilor din Ucraina, venetici care au luat parte la conflict, nu a fost studiată. Considerăm voluntarii din partea moldovenească drept *combatanți*, deoarece erau cetățeni ai Republicii Moldova și nu primeau resurse financiare pentru participarea lor la protejarea suveranității

și integrității teritoriale a satului. Vom menționa încă o dată că mercenarii, cetățeni ruși care au fost prizonierați cu arma în mână în timpul operațiunilor militare, au fost ținuți în instituțiile penitenciare din Republica Moldova pe motive generale, iar membrilor organizației obștești „*Memorial*” li s-au permis întâlniri cu ei fără prezența personalului penitenciar. Mai mult ca atât, conform rezoluțiilor din 6 și 17 aprilie 1992 a Miniștrilor Afacerilor Externe din R. Moldova, Rusia, România și Ucraina, a Acordului de la Lisabona, mercenarilor li s-a acordat posibilitate sigură plecării la locul lor de reședință permanentă de pe teritoriul Transnistriei, dar majoritatea mercenarilor au plecat ceva mai târziu (în august-septembrie 1992) la Teatrul de operațiuni militare din Iugoslavia, Ichkeria, Abhazia.

În conformitate cu prevederile articolului 2 al Acordului, orașul Tighina (Bender) este definit ca locația Comisiei Comune de Control, fiind „formată din reprezentanți ai celor trei părți implicate în soluționarea conflictului”². De asemenea, prin acest articol acordul reglementa efectivul, statutul și condițiile pentru plasarea forțelor de menținere a păcii în zona de conflict. S-a luat în considerare și problema finanțării activităților practice ale Comisiei de Control.

Concomitent, articolul al 3-lea Acordului analizat reglementează activitățile Comisiei de Control pentru securitate și lupta cu criminalitatea în comun cu organele Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova și așa-numita r.m.n. în orașul Tighina (Bender), citez, din cauza „complexității speciale a situației” din oraș.

Foarte important și prioritar pentru încercarea de a soluționa problemele create acum 3 decenii este conținutul articolului IV, dedicat statutului Armatei a 14-a a Forțelor Armate ale Federației Ruse situate pe teritoriul Republicii Moldova și respectarea neutralității stricte. De asemenea, se subliniază obligația tuturor părților la conflict: „de a respecta neutralitatea și de a se abține de la orice acțiuni ilegale împotriva proprietății militare, a personalului militar al acestei armate și a membrilor familiei acestora.”³

² Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова от 21 июля 1992 года. См: Совместные миротворческие силы в Зоне безопасности Приднестровья. http://structure.mil.ru/mission/peacekeeping_operations/more (accesat: 03.05.2022).

³ *Ibidem*.

Următorul, al V-lea articol al acordului este dedicat problemei întoarcerii refugiaților, precum și asistenței populației din zonele afectate, restaurării facilităților economice și rezidențiale. Se stipula că: „Federația Rusă va oferi asistența necesară în acest sens”.⁴ De asemenea, sunt reglementate măsurile pentru admiterea nestingherită a ajutorului umanitar internațional în zona respectivă de decontare. Următorul articol prevedea crearea pe lângă Comisia de control a unui Centru de presă comun.

În sfârșit, ultimul, al VII-lea articol al acordului se referă la mijloacele pașnice și politice ale procesului de soluționare a conflictelor.

Analiza specială retrospectivă a conținutului acordului din 21 iulie 1992, semnat între Federația Rusă și R. Moldova, după scurgerea perioadei de circa 3 decenii, denotă că acest acord conține și multe contradicții, lacune grave și o serie de subtilități.

În opinia noastră, faptul că separarea părților la conflictul armat a fost realizată prin semnarea unui Acord cu partea rusă, sugerează că Federația Rusă a avut suficiente resurse diplomatice și militare pe tot parcursul conflictului pentru a împiedica tranziția sa într-o confruntare armată în care au murit sute de cetățeni moldoveni și ruși.

Potrivit acordului, „forțele de menținere a păcii” sunt formate din trupe aparținând părților implicate în conflict (Republica Moldova, așa-numita r.m.n. și Federația Rusă), care contravine standardelor internaționale pentru menținerea păcii. Acordul din 21 iulie 1992 a încălcat principiile fundamentale ale menținerii păcii internaționale. Prin esența sa, aceasta a făcut posibilă crearea unei forțe de menținere a păcii doar din formațiunile armate implicate în conflict. Anume din acest motiv, Republica Belarus și Ucraina au refuzat să participe la operațiunea de menținere a păcii, deoarece ea nu se desfășoară sub auspiciile CSI și cu încălcarea dreptului internațional.

Rusia s-a alăturat deschis Tiraspolului în confruntarea militară de la Nistru de acum 30 de ani. În această situație, separatiștii au primit posibilitatea să-și păstreze formațiunile armate și să creeze așa-numita statalitate sub protecția forțelor armate ale Federației Ruse. Totuși, documentul prevedea urgența măsurilor necesare pentru a opri ciocnirile militare, inclusiv: „Lupta pentru o încetare rapidă și completă a focului și soluționarea conflictului armat în regiunile transnistrene prin mijloace pașnice”.

⁴ *Ibidem*.

Una dintre cele mai vulnerabile și controversate probleme ale acordului în ceea ce privește consecințele politice este crearea Comisiei Comune de Control. În opinia noastră, acordul conține o explicație contradictorie cu privire la structura și statutul acestei Comisii, „format din reprezentanți ai celor trei părți implicate în soluționarea”, precum și „patrulater, grupuri de observatori militari”. Comisia respectivă nu și-a propus să contribuie la soluționarea efectivă a conflictului, ci doar să stabilească și să consolideze controlul Rusiei asupra mecanismului de soluționare, deși deciziile sunt luate „pe baza consensului”.

Ca urmare a acestei „capitulări”, Moldova a suferit nu numai pierderi politice, ci și grave pierderi economice. Acordul nu specifică cine va fi inclus în grupurile de observatori. Pe de altă parte, Acordul definește în mod clar componența contingentului de menținere a păcii a „trei părți implicate în soluționare”. Cu toate acestea, din anumite motive, Comisia Comună de Control a fost creată în mod voluntar. Persistă întrebarea logică: pe ce teme juridic internațional și de ce?

Vom reitera stipularea precum că „În cazul încălcării termenilor acestui Acord, Comisia de Control efectuează o anchetă asupra circumstanțelor sale și ia urgent măsurile adecvate...”⁵ În acest context, este deosebit de important de menționat că, pe lângă lipsa unui mandat internațional adecvat pentru o misiune de menținere a păcii, mandatul misiunii este întocmit după propriul model rusesc, care își afirmă statutul de misiune de menținere a păcii, dar nu funcționează sub auspiciile ONU.

Referitor la „observatorii militari” și funcțiile lor, Acordul face o singură referire la faptul că aceste grupuri au fost deja stabilite prin Acordul prealabil al părților. Aceasta înseamnă că la 3 iulie între președinții Rusiei și Moldovei, precum și în „Acordul de încetare a focului” semnat la 7 iulie 1992, unde problema observatorilor militari a fost luată în considerare la încheierea unui Acord preliminar de încetare a focului la aerodromul din Limanskoe, regiunea Odesa.

În opinia noastră, Acordul nu include prevederi concrete cu referire la statutul Armatei a 14-a,

⁵ Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова от 21 июля 1992 года. См: Совместные миротворческие силы в Зоне безопасности Приднестровья. http://structure.mil.ru/mission/peacekeeping_operations/more (accesat: 03.05.2022).

ci conține doar una generală: „Unități ale Armatei a 14-a vor respecta cu strictețe neutralitatea. Întrebările despre statutul armatei, procedura și termenii retragerii sale pe etape vor fi stabilite în timpul negocierilor dintre Federația Rusă și Republica Moldova”⁶. De asemenea, Acordul nu are un concept clar de măsuri pentru retragerea armatei ruse din Transnistria, există doar o dorință simplă în acest sens, de care Republica Moldova regretă până în prezent.

Nu există o evaluare juridică, conform dreptului internațional, a participării Armatei a 14-a la conflictul din partea separatiștilor, deși președintele Republicii Moldova, în primăvara anului 1992, califică acest incident drept un război de scurtă durată între Rusia și Republica Moldova. Credem că odată cu intrarea în ostilități a unităților regulate ale Armatei a 14-a Ruse, conflictul transnistrean s-a transformat de la intern la unul internațional. De asemenea, nu este clar din textul Acordului consecințele care vor urma în cazul neîndeplinirii sau realizării necorespunzătoare a obligațiilor contractuale.

De jure și de facto, Mircea Snegur a semnat un acord care nu are nimic comun cu textul Acordului elaborat anterior de Consiliul Suprem de Securitate al Republicii Moldova. Partea rusă a respins formula de bază, considerând-o prea ideologizată. Drept consecință, acordul a exclus România și Ucraina din procesul de negociere, lăsând Moldova în fața presiunilor rusești și transnistrene separatiste.

Prin semnarea acordului la 21 iulie 1992, Tiraspolul a primit dreptul de a decide independent soarta regiunii transnistrene în cazul schimbării statutului de stat al Republicii Moldova. În preambulul Acordului, teritoriul acoperit de lupte este indicat drept „regiune transnistreană”. În articolele I-i și III se vorbește despre orașul Tighina (Bender), cităm, datorită „complexității speciale a situației, este declarată o zonă cu un regim de securitate sporit”. Însă considerăm că partea moldovenească a făcut o greșală gravă, din incompetență, când a permis discutarea subiectului disputelor – *malul drept al Nistrului* (subliniat de autori), parte a Republicii Moldova, orașul Tighina (Bender), sate din raioanele Dubăsari și Slobozia, capul de pod Chițcani. Astfel, considerăm cu mult regret că acordul, elaborat în grabă și impus Republicii Moldova de Federația Rusă, nu contribuie la soluționarea situației din jurul conflictului transnistrean până în prezent.

⁶ *Ibidem*.

Se poate remarca în acest context, precum a declarat fostul Președinte al Parlamentului Republicii Moldova, Andrian Candu la deschiderea conferinței internaționale cu tema „Reglementarea conflictului transnistrean: Quo vadis?”, în anii care au trecut de la semnarea acordului din 21 iulie 1992, „statul moldovenesc nu a încercat niciodată să-și dezvolte propria strategie de soluționare a conflictului transnistrean, care să se bazeze pe interesele cetățenilor moldoveni de pe ambele maluri ale Nistrului. Autoritățile moldovenești nu depun suficiente eforturi pentru soluționarea conflictului transnistrean, iar problema devine din ce în ce mai puțin relevantă pentru societate”. Și, în final, a concluzionat: „tot mai mulți cetățeni fie nu cunosc problema, fie nu sunt interesați de ea... Și aceasta este vina elitei politice, care dedică din ce în ce mai puțin timp acestui subiect”⁷. Însă, nu suntem de acord cu opinia ex-spikerului că în perioada care a trecut de la conflict, nu a fost elaborată o strategie de soluționare a conflictului.

De exemplu, la cea de-a III sesiune a Consiliului de Miniștri al țărilor participante la Conferința pentru securitate și Cooperare în Europa (CSCE) (Stockholm, 14 decembrie 1992), delegațiile țărilor implicate în soluționarea problemei au insistat asupra aderării la decizia procesului transnistrean. De atunci, în ansamblu peste 50 de documente diferite au fost adoptate la cel mai înalt nivel, inclusiv, la 25 noiembrie 1992, Adunarea Generală a ONU a adoptat cunoscuta rezoluție nr. A/RES/47/21. Ministrul de Externe al Republicii Moldova de la acea vreme, Nicolae Țău, a ținut un discurs pe data de 1 octombrie 1992, la sesiunea a 47-a a Adunării Generale a ONU, dar cu un titlu destul de ambiguu – „Armata a 14-a – o permanentă sursă de tensiune”.

Cu toate acestea, autoritățile moldovenești, după ce au început negocieri oficiale cu separatiștii pe picior de egalitate, nu au posibilitatea de a stabili controlul asupra regiunilor estice ale Moldovei (Transnistria), care se învecinează cu Ucraina, fiind sub conducerea separatiștilor pro-ruși (centrele industriale ale fostei Moldove Sovietice). Cât despre faptul că „Autoritățile moldovenești nu depun suficiente eforturi pentru soluționarea conflictului transnistrean, iar problema devine din ce în ce mai puțin relevantă pentru societate”, acest ex-spicher de la Chișinău ar trebui să se învinovățească pe sine

⁷ „Додон, Красносельский и урегулирование”, <http://www.europalibera.org/> (accesat: 03.05.2022).

însuși, în calitate de președinte al Legislativului, care trebuia să acorde atenția cuvenită și problemelor din propria țară.

Concluzii

Luând în considerare analiza efectuată, considerăm că se pot trage următoarele concluzii: obiectivul principal al acordului a fost atins – încetarea conflictului armat. Alte două funcții importante ale documentului, anume: zonele de securitate și utilizarea oricăror sancțiuni și blocaje, eliminarea imediată a tuturor obstacolelor din calea circulației mărfurilor, serviciilor și persoanelor, nu au fost îndeplinite. Acordul nu creează o platformă pentru negocieri detaliate suplimentare în soluționarea problemei transnistrene.

Problema conflictului transnistrean nu poate fi soluționată în cadrul abordării actuale a proceselor de negociere existente. Partea transnistreană nu va face niciodată concesii teritoriale politice Chișinăului. Teza vehiculată precum că „Transnistria este un pământ rusesc și ne vedem doar ca parte a Federației Ruse” rămâne principalul argument al separatiștilor. Actualul lider separatist spune că în rezultatul a două întâlniri cu Igor Dodon s-a ajuns la un acord pentru reluarea lucrărilor la un întreg pachet de probleme economice și sociale care nu afectează sfera politică, declarând: „Am pus imediat o condiție pentru a evita orice discuții despre statutul Transnistriei. Statutul nostru este determinat de oameni – este independența”⁸.

Generații întregi locuiesc în Transnistria cu falsul concept precum că „călăii moldo-români și ucigași sângeroși” au început „genocidul poporului transnistrean iubitor de pace, neînarmat”. Însă liderul Partidului socialist din Republica Moldova Igor Dodon consideră: „Locuitorii din Transnistria ar trebui să știe clar că multe probleme nu sunt rezolvate, nu pentru că Chișinăul nu dorește, ci pentru că unii politicieni și oameni de afaceri din Transnistria trăiesc din acest conflict” și „Pentru a rezolva problema Transnistriei, este necesar să convenim asupra mai multor lucruri: avem nevoie de o frontieră comună, un sistem judiciar unificat, un sistem bancar, demilitarizare. În rest, Transnistria ar trebui să aibă toate puterile și prerogativele pe care le are acum”, iar noi am putea fi de acord cu aceste concluzii. Până în prezent, urmărirea penală împotriva persoanelor cunoscute care au comis fapte penale deosebit de grave împotriva populației civile în timpul conflictului armat transnistrean nu au fost oprite în Moldova. Statutul limitărilor nu se aplică nici măcar acestei categorii de infracțiuni, dar după expirarea timpului, niciunul dintre separatiști nu a fost tras la răspundere penală pentru atrocitățile lor, ceea ce creează un precedent periculos.

⁸ «Пыль в глаза и популизм», <https://novostipmr.com/ru/news/> (accesat: 03.05.2022).